

Őstörténetünk – az új tankönyvek tükrében

Honti László akadémikus a Magyar Tudomány c. folyóirat idei második számában három középiskolai tankönyvet vett vizsgálat alá abból a szempontból, hogy azok miként érvényesítik a tudomány mai álláspontját a magyar nép és nyelv legkorábbi történetének kifejtésében. A nyelvész szerző természetesen főként a nyelvrokonság, az ősi nyelvi kapcsolatok és az ezekkel összefüggő történeti kérdésekre összpontosítja figyelmét. Vizsgálatainak eredményét bátran nevezhetjük lesújtónak. Íme: „Az általam felsorolt melléfogások válogatott kis csokra azonban nem egyszerűen a „hibák” kategóriájába tartozik, hanem az elképesztő tudatlanság vagy a szándékos félrevezetés tananyagként való gátlástalan terjesztése végett tett kísérletnek minősül.” (2008. old.) Különösen elszomorító a kitűnő szakember vélekedése, ha meggondoljuk, hogy az utóbbi két évben megjelent, tehát vadonatúj tankönyvekre vonatkozik, amelyeknek az oktatáspolitikai szempont szerint éppen az lenne a feladatuk, hogy egységes szemléletű, kiváló szakmai színvonalú segítői legyenek a történelem oktatásának.

Magam azért olvastam végig ugyanezeket a tankönyveket, hogy más szakmai nézőpontból is megvizsgáljam tartalmukat, hiszen első őstörténeti könyvem több mint négy évtizede látott napvilágot, így rendelkezem e téren némi tapasztalattal.

Száray Miklós tankönyve 2013-ban jelent meg a szakközépiskolák 9-12. osztálya számára. Sajnos, bőven lehet tallózni a valóságtól elrugaskodott kijelentések, sommás ferdítések halmazában. A szerző úgy állítja be népünk korai történetét, mintha ott vitatott kérdéseken kívül nem is lenne más. (Lehet persze, hogy számára ez tényleg így néz ki, mivel tájékozottsága e szakterületen – finoman szólva is – erősen hiányos.) Azt közli a diákokkal, hogy a legádázabb vita finnugor és török származásunk kérdésében dül. (173.) A valós helyzet azonban az, hogy a tudomány erről a kérdéstről már rég nem vitázik, ez ma csak a dilettánsok lerágott csontja. Igaz, azt is felteszi, hogy mindkettőben lehet valami igazság, mert a steppevidéken, ahol népünk kialakult „... a folyamatosan vándorló, szétváló és egyesülő nomád törzseknél gyakori volt a nyelvcseré.” (172.) Tényleg? Honnan lehet ezt ilyen biztosan tudni. Az viszont kétségtelen,

hogya a szerző egyáltalában nincs tisztában a nomadizmussal, mint gazdálkodási formával, amely a Kr. e.VIII-VI. században alakult ki az eurázsiai steppén. A szövegből ugyanis az tetszik ki, hogy a nomád népek állandóan össze-vissza kóboroltak, holott valójában ez szigorúan szabályozott legeltetési rendszer volt.

Megtudhatjuk még, hogy a finnugor őshaza az Urál és az Ob közötti „...erdős, mocsaras vidékre tehető.” (174.) Csakhogy tudni illene: Nyugat-Szibéria elmoszarosodása jóval később következett be. Ugyanitt látható a markolatán ló vontatta sielőt ábrázoló híres rosztovkai bronzkés számítógépen teljesen eltorzított képe, amit e sorok írója közölt először hazánkban még 1975-ben. Én azonban Bánó Attila remek rajzát tettem közzé. Azt már talán említenem sem kellene, hogy a kés nem „ugor” és semmi köze nincs az obi ugorok mai lakóhelyéhez sem, amit kérdésként fogalmaz meg a könyv. A 175. oldalon érthetetlen térkép mutatja be őseink vándorútját az Uráltól a Kárpátokig. Nehéz ugyanis megérteni, mit jelölnek a magyarok északra, a mai fehérorosz mocsaras területekre irányuló útjai Etelközből. Ugyanitt láthatjuk Kőrösi Csoma Sándor és Vámbéry Ármin képét, a szerző „török párti” fixa Ideájának újabb jelzését. Mert Kőrösi Csoma valóban nagy tudós volt, de nem azért, mert megoldotta a magyarok eredetének kérdését, hanem azért, mert megalkotta a tibeti-angol szótárt. Vámbéry pedig az „ugor-török háború” hős harcosa volt, de éppen a rossz oldalon.

Ezek után senki számára nem lehet meglepő, hogy Száray Miklós több ízben is viszonylag hosszan kitér László Gyula elgondolására az ún. „kettős honfoglalásról.” (173, 177.) Szeretném előre bocsátani, hogy ezt az ötletet nem László találta ki, hanem Nagy Géza még 1895-ben. (Ezt László sokszor meg is írta.) Nem is egészen arról szól, amit a szerző kiolvas belőle, hiszen 1984-ben László Gyula alaposan megváltoztatta nézetét. Hosszú lenne itt ezeket a kérdéseket részletesebben taglalni, hiszen a szakirodalomban ezt már elvégezték, kár, hogy a tankönyv írója számára mindez ismeretlen maradt. (Vagy nem is akarja ismerni?) Ennek lényege, hogy az elmúlt évtizedek régészeti kutatása olyan eredményekre jutott, amelyek fényében Nagy Géza és László Gyula elgondolása végleg lekerült a komoly tudományos kutatás napirendjéről.

Sok, alapvető valótlanságot emelhetnék még ki a könyvből, például azt, hogy a magyarok Nyugat-Szibériában vagy Közép-Ázsiában is önálló néppé

válhattak (175.), vagy azt, hogy „...a steppére kerülő magyarság a török népek forgatagában Kr. e. 500 körül megkezdte vándorlását a Kárpát-medence irányába.” A jelzett időben ugyanis az egész eurázsiai steppét az iráni nyelvű népek (szkíták, szarmaták, szakák) uralták, törökök csak valahol Belső-Ázsiában lehettek.

Németh György és Borhegyi Péter kísérleti tankönyve (Történelem 9. OFI. Budapest 1914) a középiskolák első osztályának diákjaival kísérletezik. Népünk származásával kapcsolatban a szerzők többször is említik, hogy hagyományaink szerint a hunoktól és törököktől származunk (164-166.), ami egyszerűen nem igaz. A legjobb magyar történészek rég megállapították, hogy a magyarságnak nem volt ősi hun hagyománya. (Ezt legutóbb Hóman Bálint vélte másképpen, de hibásam.) A „törököktől” meg semmiféle magyar hagyomány nem eredeztetett bennünket. A hun hagyomány a XIII. század végén vert nálunk gyökeret, európai történetírói hatásra, Kézai krónikája nyomán. Nagy szerepe volt ebben Werbőczy Istvánnak, aki a nemesség kiváltságainak jogalapját erre a történeti magyarázatra építette.

Az egymás után kissé kaotikusan következő magyarázatok során megtudhatjuk, hogy a finnugor kor az átmeneti kőkorra és kisebb részben az újkőkorra esik (165.), majd két oldallal később azt is meglepetve látjuk, hogy a Kr. e. IV. évezredre eső uráli és a Kr. e. III. évezredre keltezett finnugor kor is az őskor (a paleolitikum) idején volt. E tökéletes zagyvasággal ellentétben valójában mindkét korszak az uráli újkőkorból volt. A szerzők közben többször is amellet kardoskodnak, hogy nem vagyunk ázsiai eredetűek. Hát, ahogy vesszük. Az uráli őshaza, meg a magyar is az Uráltól keletre, tehát Ázsiában volt. A szerzők e meglehetősen sikertelen kirándulásuk után se hagynak fel a régészettel, kijelentik például, hogy „...a honfoglalás előtről kevés bizonyíthatóan magyar sírt tártak fel, elsősorban Ukrajna és Románia területén.” (166.) Ez ugyan nagyjából igaz, de a Volga és Urál közötti területen több száz, a mérvadó kutatás szerint egyértelműen ősmagyar temetkezés került elő. (Ez az egykori Magna Hungaria területe, ahol Julianus barát még 1236-ban is talált keleten maradt magyarokat.) Ugyanezen az oldalon szó esik a magyarok és obi-ugorok őseit magába foglaló ugor közösségről, ahonnan a könyv szerint a Kr. e. 1000 körül váltak ki az ősmagyarok, akik ekkor egyúttal áttértek a nomád állattartásra (és nem állattenyésztésre!) is. Ez valóban majdnem így is lehetett,

de a nomadizmus két-három évszázaddal később alakult ki. Annál meglepőbb, amit ez után olvasunk: „Ezt követően legalább ezer évig szinte semmit sem tudunk őseink vándorlásairól. Csak az biztos, hogy Kr. u. 400 körül a Fekete- és Káspi-tenger között éltek, de egy részük északra vándorolt Magna Hungaria, a mai Baskíria területére...” (166-167.)

Nem mintha a tankönyv olyan sokat elmondott volna nekünk az ősmagyarokról, de mégis csak furcsa ez a filmszalag-szakadás. Az a gyanúm, hogy a szerzők innen-onnan vagdosták össze „konceptiójukat” s nem vették rá a fáradságot (vagy nem volt rá idejük), hogy e „zsákmányolt” töredékeket összedolgozzák és alaposan átgondolják. Minden esetre a nevezett két tenger közt a Kaukázus hegyei meredeznek az ég felé, az ide, majd az innen északra való vándoroltatásuk pedig nem egyéb történetírói lázalomnál. Ugyanitt találjuk a nomád és félnomád gazdálkodás kurta-furcsa meghatározását, amiről azonban a szerzőknek fogalmuk sincs. Arra is nagyon kíváncsi lennék, milyen adatok támogatják azt a kijelentésüket, hogy a nyugatra induló magyar néprész a VII. század végén költözött Levédiába. Ugyanígy kétséges, hogy a kazárok ellen fellázadt kabarok a IX. században a Dnyeper és a Dnyeszter között csatlakoztak volna a magyarokhoz.

Az őstörténethez és a honfoglaláshoz mellékelt térképek a diákokat inkább gátolják, mint segítik a megértésben. A 164. lapon lévő példál a délre messze lenyúló nyíl nem oda vezet, ahol a szavárd magyarok meg vannak jelölve. Kik jöttek akkor ide? Az egész magyarság, akik meg gondolták magukat és visszamentek Baskíriába? A magyar őshaza és Magna Hungaria megjelölése előtt ott szerepel a „feltételezett” jelző. Levédia és Etelköz előtt nem. Ezek holt biztosak? A 169. lapon közölt térképen láthatóan a jelzések messze elcsúsztak eredeti helyükről. Például Verecke Marosvásárhely magasságában van bejelölve a Keleti Kárpátokon. Három nyíl jelzi a magyaroknak a Déli Kárpátokon és az Al-Duna mentén való bevonulását. Ez aligha lehetett így a bolgárok miatt. A legjobb út kétségtelenül az Al-Dunánál vezetett, de ezt majd csak a második világháborúban használták az orosz hadak. A Kijevi Fejedelemséget pedig Kijevtől jóval keletebbre jelöli a térkép, olyan helyen, ahol ekkor még nem is éltek szlávok, meg normannok sem.

A honfoglalás kapcsán a szerzők feltételezik, hogy Álmos fejedelem a besenyőktől elszenvedett vereség miatt rituális gyilkosság áldozata lett.

Valójában azonban erről az eseményről csak annyit tudósítanak krónikáink, hogy Álmos az országba nem jöhetett be, mert Erdélyben meghalt.

E fejezet végén itt is tudomást szerezhethetünk a „kettős honfoglalás” elméletéről, amelyről azonban a szerzőpáros sem tud semmit.

Összességében e tankönyvről sem mondhatunk szinte semmi jót, meglehetősen hevenyészett munka, végiggondolatlan, lényeges tévedések tarkítják. Szerzői láthatóan csak egy rövid időre rándultak ki az őstörténet-kutatás mezejére, alaposabban azonban e szaktudományról nem tájékozódtak.

A Herber Attila és Kampós Antal által jegyzett Történelem munkafüzet 9-10. Kísérleti tankönyv. OFI. Budapest 2014. c. írományról aligha érdemes többet elmondanom, mint amit Honti László megtett. „Munkájukban’ ugyanis még csak nem is színvonalatlan kutatókra, hanem egyenesen sarlatánok fércműveire támaszkodnak. A Bobula Ida és Kiszely István nyomdokain haladókat ugyanis kár a tudományos tényekkel és nézetekkel győzködni. Őket ez úgysem érdekli. Ha a sarlatánok tankönyveket adhatnak valahol a tanuló ifjúság kezébe, az nem is annyira róluk, mint az ottani közállapotokról adnak siralmas képet.

Végül nem lenne ildomos, ha csak a középiskolások kötelező szellemi táplálékával foglalkoznánk, s nem tennénk említést az általános iskolások számára készült első történelemkönyvekről is. A kiválasztás véletlen volt, s Horváth Péter tankönyvére esett, amely az általános iskolák 5.8. osztálya számára készült s 2013-ban jelent meg a Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt gondozásában. (Mennyivel egyszerűbb és jobb volt a régi név: Nemzeti Tankönyvkiadó! De hát biztosan ezen is változtatni akart valamelyik „szakpolitikus”.)

Amikor először átlapoztam, meglepett, hogy e tankönyv mennyivel több ismeretet tartalmaz a régi magyarokról, mennyivel közelebb hozza távoli múltjukat a ma emberéhez, mint a középiskolásoknak írt tankönyvek. Ez nem is véletlen, hiszen a könyvet áthatja László Gyula legsikeresebb művének szelleme. (A honfoglaló magyar nép élete. Budapest 1944.) Ennek persze, vannak az előnyök mellett hátrányai is, hiszen ez a könyv 71 éve jelent meg, az akkori ismeretek alapján. Horváth Péternek is módfelett tetszik a hun-magyar rokonság és közben nem gondol arra, hogy a két népet nagyjából négyszáz esztendő választja el egymástól, ennyivel később jelentek meg a magyarok a

kelet-európai pusztákon. Ennek ellenére magyarázni igyekszik a valójában sosem létezett ősi hun-mondát, még hozzá imígyen: „Őseink rengeteg néppel találkoztak és házasságkötésekkel keveredtek velük. Minden mai magyar ember őse sokféle nép szülötte. Így tehát a hun-magyar rokonság kérdése sem a mesék világába tartozik.” (149.) De igenis oda tartozik. Mert egyik nép sem volt időutazó, másrészt pedig az idegenekkel való házasságkötés nem is volt olyan gyakori. A szerző bizonyára arra gondolt, hogy a régi nemzetségek exogámak voltak, tehát a férfiak nem választhattak feleséget ugyanabból a nemzetségből. Ám az esetek túlnyomó többségében nem idegen nép nemzetségéből nőültek, hanem egy másik magyar nemzetségből. A régi népek (etnikumok) tehát zömmel endogám közösségeket alkottak. Ha nem így lett volna, a magyarság biztosan felolvadt volna a steppe török népei közt. (Az etnológusok számítása a szerint, ha egy népességnél az etnikailag vegyes házasságok aránya huzamosan 20 % fölé emelkedik, s az illető népesség kisebbségben van az adott területen, akkor már fennáll a beolvadás veszélye.)

A szerző az egyetlen a szóban forgó tankönyvírók közül, aki jó magyarázatát adja a magyar népnév jelentésének. („Beszélő ember.) Abban viszont már téved, hogy „német” népnevünket is magunk alkottuk, mivel ez szláv jövevényszó nyelvünkben. A jurta falainak lécei nem hajlítottak, hanem egyenesek. a tető lécei viszont tényleg azok. (151.) Azt a korábbi vélekedését maga László Gyula is visszavonta, hogy a honfoglalók csak nagycsaládi kötelékekben éltek. (152.) A népvándorlásban nem csak nomádok, hanem földművelő germán népek is részt vettek. (153.) A honfoglalók jellegzetes közelharc fegyvere az enyhén ívelt pengéjű szablya és nem az egyenes, kétélű kard volt. A tarsoly övre való függesztése nem olyan volt, mint a közölt ábrán, a nagyszentmiklósi kincs nem szántáskor került elő, egyébként sincs semmi köze a magyarokhoz. (155.) A székelyek nem voltak még Erdélyben a X. században, a székely kapu pedig újkori találmány. (157.) Szinte fájdalmat okozott azt olvasni, hogy a puli, kuvasz és komondor ősi magyar állatok voltak s az egyik képen látható racka juh is. (150, 158.) Pedig egyik sem az. De még a szürke marha sem! Ezt éppen azok a régészeti leletek igazolják, amelyekre a szerző is hivatkozik. Sajnos, ez általános tévhit nálunk, nem kellene a gyermekek közt is terjeszteni. És a fenti tévedéseket sem nekem kellett volna elősorolnom, hanem a könyv tudós lektorának, a szakértőknek.

Meglehetősen szomorú szívvel rekesztem be ezt a rövid tallózást. Pedig nem kerestem a kákán a csomót. Sok olyan tévedést, hibát nem tettem szóvá, amelyeket minden művelt embernek tudnia kellene. Pedig az elmúlt évben már „választották”, pontosabban: előre kijelölték a tankönyvírókat. Kinevezni lehet ugyan államtitkárokat, miniszteri biztosokat, intézményi vezetőket – teljesen függetlenül attól, hogy értenek-e ahhoz, amit irányítaniuk kellene. Szakértőket azonban nem lehet kinevezni, csak annak kinevelni valakit. Vagy ha mégis megteszik a hatalom birtokosai, akkor ilyen lesz az eredmény, mint most a tankönyvek esetében. Azt hiszem, üldözi a sors a magyar oktatásügyet. Nostalgiaival emlékszem vissza, hogy egyik vidéki kis városunkban milyen nagyszerű gimnáziumba jártam. Ma már nem íratnám oda az unokámat. Mert ezen az intézményen is végigsöpörtek az átgondolatlan, ostoba reformok hullámai. Az oktatás felelős (valójában felelőtlen) vezetői miért nem fogják már fel, hogy a kísérletezés helye a laboratórium, nem az iskola? A gyermekek és a felnőtté érő ifjak nem fehér egerek, akiken kétbalkezes álreformerek és bornírt politikusok végezhetnek kísérleteket. Miért kellett most hirtelen új, „kísérleti” tankönyvek, ilyenek, mint ezek az ortopéd tákolmányok, amelyeket tollhegyre tűztünk? Hiszen a régi tankönyvek közt sokkal jobbak akadnak ezeknél, lehetett volna azokat még egy-két évig használni. S közben – ha tényleg szükség van tájuk – alapos munkával létre lehetett volna hozni a talán jobb és szebb tankönyveket. Mert féltő, hogy nem csak a bírált tankönyvek lettek selejtesek, hanem selejtes lesz a belőlük tanulók tudása is. Azoké, akik a magyarság jövő nemzedékét alkotják majd. Korántsem mellékes, hogy milyen lesz történelmi tudatuk, ami a nemzeti identitástudat egyik tartópillére.

Nem hagyhatom szó nélkül a tankönyvírók felelősségét sem, akik egyben oktatják is valahol, valamilyen minőségben a történelmet. Egyrészt tudom, hogy nincsenek irigylésre méltó helyzetben, mert őstörténetet írni egyáltalában nem könnyű feladat. Több tudományterületen is ismeretekkel kell (kellene) rendelkezniük, főként pedig a szakmát közelről nem ismerőknek kellene kiválasztaniuk a legvalószínűbb történetírói felfogást. A munkáikban előforduló igen sok közkeletű tévhit és az őstörténet alapvető elméleti kérdéseinek teljes hiánya azt igazolja, hogy a szerzők nem is akartak semennyire sem elmélyedni e tudományos diszciplína kérdéseiben, az őstörténetet rövid kirándulási helyszínnek tartották csupán. Magam is jól tudom, hogy erre a témakörre nem jut sok tanóra a tantervben, ez azonban korántsem jelenti azt, hogy csak

felszínes ismeretekkel kell felvértezni a tanulókat. Az őstörténetnek ugyanis igen nagy szerepe van a történeti tudat és a nemzeti identitástudat kialakításában, amiről ma oly sok szó esik a közéletben és a politikában. (De sajnos, csak szó esik.) A szóban forgó tankönyvírók tehát – úgy vélem – felelőtlenül vállalkoztak olyan feladatra, amit képtelenek voltak a szükséges színvonalon ellátni – s ezt maguk is előre látták. Vállalásuk tehát mindenképpen felelőtlen, azt is mondhatnám, amit Honti László, hogy gátlástalan volt. Ugyanez mondható el a könyveken feltüntetett nagyszámú „szakértőről”, továbbá azokról az ismeretlenekről is, akik e tankönyveket megírták. Az sem mellékes körülmény ezen felül, hogy a szinte minden féle-fajta média az őstörténeti szellemi hulladékot hinti szét a nagyvilágba. A „Nemzeti Nagyvizitet” és hozzá hasonló történelemhamisító dilettáns rögeszme-futtatásokat. Nem kellene a tankönyvek színvonalát ezekhez igazítani

Fodor István